

ARGUS

DE STEM VAN SPRAKELOZE WILDE DIEREN

Kom meteen in actie!

'Stop de Vossenjacht' en
ga snel naar www.stopdevossenjacht.nl
of naar www.faunabescherming.nl

Inhoud

- 3 Redactie: Rapen kievitseieren dit jaar beperkt toegestaan** De provincie Friesland weet door verkorting van het raapperiode toch weer gedeeltelijk onder het eierraapverbod uit te komen.
- 4 Harm Niesen: Vele vossen preken de passie...** Column. Opnieuw heeft wetenschappelijk onderzoek aangetoond dat de weidevogel populatie meer gebaat is bij het weghouden van de mens dan van de de vos uit het veld.
- 5 Pauline de Jong: Ondanks uitkomsten predatie-onderzoek: vos toch op landelijke vrijstellingslijst** Hoewel het dure predatieonderzoek onomwonden aantoont dat de vos niet verantwoordelijk kan worden gehouden voor de achteruitgang van weidevogels, wordt het dier toch op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst.
- 7 Leo van den Bergh: Knobbelswanen en vogelgriep** Hoe de intensieve veehouderij er op slinkse wijze in slaagt om de schuld van de verspreiding van het vogelgriepvirus in de schoenen van wilde vogels te schuiven.
- 9 Leo van den Bergh: Vogelgriep, trekvogels en schadeafschot** Waarom het afschieten van onder andere ganzen in verband met de vogelgriep averechts werkt.
- 10 Harm Niesen: De Rosse stekelstaarteend** Over de onzin van de geldverslindende jacht op een volstrekt onschuldige exoot.
- 12 Jan Bouterse: Vermindert Natuurmonumenten de jacht?** 'Geen jacht, tenzij' wordt al jaren door Natuurmonumenten gepropageerd, maar hoe groot is het verschil tussen theorie met de praktijk?
- 16 Pauline de Jong: Terug bij af** Met de publicatie van het Besluit beheer en schadebestrijding door de Minister van LNV is de Flora- en faunawet van een beschermingswet verworpen tot een jachtwet.
- 18 Jan Bouterse: De houtsnip als stadsvogel** Aflevering uit de serie Natuur in de stad.
- 20 Redactie: Mensen en dieren in het verleden** Een boekbespreking.
- 21 Marianne Thieme: Jachtsprokkels** Serie over oude jachtboeken en jachtverhalen.
- 22 AJ. Cnoop Koopmans: Weidevogelbescherming in Waterland** Samenvatting van de 'Grote Grutto conferentie', een door het stadsdeel Amsterdams-Noord gehouden conferentie over het beleid inzake weidevogels.
- 24 Harry Voss: Jachthutten.nl** Vaste rubriek over de gelijknamige website.

Omslag De vos. Zie pagina 4 t/m 7 (foto: Geurt Besselink).

Colofon

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaalijdschrift van De Faunabescherming, Argus wordt toegestuurd aan donateurs die minstens € 16,- per jaar betalen via Postbanknummer 116072 te Renkum. Sympathisanten betalen minstens € 5,- per jaar en ontvangen jaarlijks de Fauna-Nieuwsbrief. Indien u De Faunabescherming testamentair wenst te gedenken, wordt u verzocht contact op te nemen met de penningmeester.

Donateursadministratie

Postbus 150, 6870 AD Renkum, Postbanknummer 116072. Bij betaling vanuit het buitenland dient men één van de genoemde codes toe te passen namelijk:
IBAN: NL36 of PSTB 0000 116072 of BIC: PSTBNL21.

Secretariaat

Mw. A. P. de Jong, Amsteldijk Noord 135, 1183 TJ Amstelveen, Telefoon (020) 641 07 98, Telefax (020) 647 37 00, E-mail: faunabescherming@wanadoo.nl.

Penningmeester

Mw. I. v.d. Abeele, Korenbloemstraat 30, 6871 WE Renkum, Telefoon (0317) 31 84 87.

Bestuur

I. v.d. Abeele, M.C.J. Bouterse, R. Busser, G.A. Ellenbroek, A.P. de Jong, N. Koffeman, H.H. Niesen, R. Stockmann, M. Thieme, S.H.D. Voss.

Adviseur

G. Udo.

Medewerkers

Jan Bouterse, Pauline de Jong, Niko Koffeman, Harm Niesen, Norman van Swelm, Marianne Thieme.

Redactieadres

Gerard Ellenbroek, Roteelaar 47, 7322 GM Apeldoorn, Telefoon (055) 360 36 06, E-mail: ga.ellenbroek@chello.nl.

Fotoredactie

Rob Busser, Berkelsingel 5, 7201 BK Zutphen, Telefoon (0575) 51 54 62, E-mail: studio@b@planet.nl.

Website

www.faunabescherming.nl.

Vormgeving

Rob Busser (studio RB), Zutphen.

Druk

Tesink bv, Zutphen.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de Fauna-Knipselkrant, een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeleid. U kunt zich abonneren door overmaking van € 8,- per jaar op Postbanknummer 116072 ten name van donateursadministratie De Faunabescherming te Renkum, onder vermelding van 'Knipselkrant'. Voor de krant bestemde knipsels kunnen worden gestuurd naar: Fauna-Knipselarchief, Schelthoutplantsoen 10, 1701 NG Heerhugowaard.

Doelstelling

De Faunabescherming is een landelijke organisatie. Haar doel is een ethisch en wetenschappelijk verantwoord faunabeleid. De Fauna-bescherming tracht haar doel te bereiken door het bepleiten van verbetering in de wetgeving, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het bekend maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

E-mailactie!

Heden is een nieuwe website in de lucht gegaan ten behoeve van de actie tegen het besluit van Veerman om de vos met ingang van 1 april aanstaande weer vogelvrij te verklaren.

Op deze website, www.stopdevossenjacht.nl, die ook te bereiken is via www.faunabescherming.nl, kunt u onze actie steunen door een e-mail met voorbeeldbrief te zenden naar een Tweede Kamerlid. Een lijst van Kamerleden vindt u op de site. Probeer ook al uw vrienden en kennissen voor de actie te interesseren en mail de actie aan hen door! Dat laatste kan gemakkelijk door hun e-mailadressen onderaan de verzendbrief aan de Kamerleden toe te voegen.

Geef een sprakeloos dier een stem!

Rapen van kievitseieren dit jaar beperkt toegestaan

Precies op het moment dat het eierrapeseizoen van start gaat, op 1 maart, maakte de provincie Friesland een nieuwe ontheffing bekend om toch weer te kunnen rapen. Belangrijkste verandering in de nieuwe ontheffing is, dat nu nog maar tot 1 april geraapt mag worden. Daardoor kunnen er in de praktijk volgens de provincie hoogstens (gemiddeld) 6900 eieren per jaar worden geraapt. Dat aantal blijft volgens hen binnen de zogenaamde één procentnorm van de jaarlijkse sterfte van de Friese kievitenpopulatie. Bovendien mag er niet meer geraapt worden op gronden van natuurbeschermingsorganisaties inclusief het Fryske Gea en in Speciale Beschermingszones. Volgens de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten wordt daarmee het aantal - legaal! - geraapte eieren van 26.000 per jaar teruggebracht tot 6900. Voor Vogelbescherming was deze beperking van bijna vijfenzeventig procent aanleiding niet verder bezwaar te maken tegen de ontheffing. De Faunabescherming heeft dat wel gedaan, omdat ook deze ontheffing volgens ons niet voldoet aan de eisen die de Raad van State heeft gesteld. Bijvoorbeeld aan de eis, dat eerst verder onderzoek moet worden gedaan naar het effect van het rapen op de populatie en naar de vraag in hoeverre het aantal kieviten in Friesland achteruit gaat. Ook hebben we aan drie van de belangrijkste weidevogelexperts hun mening over de berekening van die 6900 eieren gevraagd. En zoals verwacht mocht worden hebben die alle drie zo hun bedenkingen en komen ze alle drie tot andere, lagere aantallen. Helaas hebben deze argumenten de voorzieningenrechter niet tot het oordeel gebracht, dat de ontheffing onmiddellijk geschorst moet worden. Uiteraard zullen we er alles aan doen in de bodemprocedure, die naar verwachting pas tegen het najaar zal plaatsvinden, alsnog duidelijk te maken dat ook het laatste restje van de eierraptraditie in strijd is met de Europese regels. Op dit moment troosten we ons met de gedachte dat in ieder geval de weergoden op onze hand zijn. Het ziet er niet naar uit dat er deze maand maart veel eieren gevonden zullen worden.

Harm Niesen

Kievitseieren
(foto: Pieter Eibers).

Veel vossen preken de passie...

Het zal velen zijn ontgaan, maar het is uitsluitend aan de jagers te danken dat er hier en daar nog weidevogels in ons land broeden. Zonder deze vrijwilligers, die al hun vrije tijd en aanzienlijke sommen geld in hun hobby steken, zijn de grutto's in ons land reddeloos verloren. Nog maar vijftien jaar geleden was dit overigens ook bij henzelf nog volstrekt onbekend, maar gelukkig hebben ze net op tijd het licht gezien. Natuurlijk, weidevogels broeden al eeuwen in ons land en de gemiddelde jager kon daar nooit enige belangstelling voor opbrengen. Al die tijd jaagden onze vrienden er vrolijk op los. Met extra belangstelling voor vossen, want die vormden en vormen in de ogen van iedere jager een plaag, een onaanvaardbare bedreiging voor eenden, fazanten, patrijzen, konijnen en hazen. Precies, de soorten die zij voor zichzelf hebben gereserveerd. Ondanks die intensieve bestrijding is het aantal vossen gegroeid en hebben ze zich over het hele land uitgebreid. En de natuurkenners bij uitstek, boeren, jagers, Weidevogelbeschermers en politici, zijn het er over eens: het gaat slecht met de weidevogels en dat komt door predatie, in de allereerste plaats door de vos. De oplossing kan er ook maar één zijn: bestrijding van de vos. Dat ze daar al een paar honderd jaar zonder enig resultaat mee bezig zijn geweest is kennelijk niet van belang. Lerende van fouten uit het verleden is duidelijk niet de sterkste kant van bovengenoemde categorieën natuurkenners. Per 1 april wordt de vos in het hele land vogelvrij verklaard door de minister van LNV. Terwijl hij donders goed weet, dat die maatregel in strijd is met de Flora- en faunawet. Maar ja, het gezeur van een kamermeerderheid van jagende LPF-, VVD- en CDA-ers kwam hem de neus uit. In strijd met de wet, omdat die eist dat een soort die op de landelijke vrijstellingslijst wordt geplaatst voortdurend en in het hele land belangrijke schade aanricht. En omdat de wet eist, dat de voortdurende bestrijding helpt het probleem op te lossen. Onderzoeken en rapporten die het tegendeel ondubbelzinnig aantonen zijn er al jaren en in ruime mate. Maar daar laten onze eerder genoemde natuurkenners zich niet door overtuigen. In een soort ultieme poging dit probleem eens en voor altijd op te lossen, is vijf jaar geleden besloten tot een vierjarig onderzoek door Landschapsbeheer Nederland, Alterra en Sovon naar de relatie tussen weidevogels en predatie. Vanaf het begin hebben wij onze ernstige bedenkingen tegen de opzet en het doel van dit onderzoek naar buiten gebracht. Niets tegen wetenschappelijk onderzoek, integendeel. Maar dit onderzoek is gestart om louter politieke redenen, om - alweer - de bovengenoemde natuurkenners te bevredigen. Het suggereert bovendien in sterke mate, dat predatie dé belangrijke oorzaak van de achteruitgang van de weidevogels is. En dat er, als dat het geval zou zijn, iets tegen te doen zou zijn. Terwijl iedereen die de moeite neemt zich echt in deze zaken te verdiepen weet, dat veranderd gebruik van de grond de ware oorzaak is. Zowel van de achteruitgang van de weidevogels als van de toename van de vos. Mensen hebben het landschap de afgelopen vijftig jaar totaal veranderd en dus leven er nu andere diersoorten in dat landschap dan toen. Weidevogels zullen vrijwel geheel uit ons land verdwijnen als we zo doorgaan. Vrijwillige weidevogelbescherming, agrarisch natuurbeheer, uitgestelde maaidata en mozaiekbeheer, allemaal lapmiddelen die niet kunnen werken. Leuk voor politici die zo op een makkelijke manier boeren én

natuurbeschermers tegemoet denken te kunnen komen. Weggegooid geld. Want de enige manier om het weidevogels weer naar de zin te maken is voor de hand liggend: alles op het land precies zo doen als vijftig jaar geleden. Met de hand en met paarden, op een geaccidenteerd en slecht ontwaterd weiland, met een gevarieerde flora, etc. Ónmogelijk, te duur? Er is geen andere oplossing. De nadruk die het nu afgeronde onderzoek op predatie legt bij de achteruitgang van de weidevogels is volstrekt onterecht. Niet omdat uit het onderzoek blijkt dat het allemaal wel meevalt. Maar wat zouden de gevolgen zijn geweest als zou zijn gebleken dat negentig procent van alle weidevogelnesten door predatie verloren zouden zijn gegaan? De politieke druk om de meest drastische bestrijdingscampagnes te beginnen zou niet te stuiten zijn geweest. Terwijl vast staat dat daarvan geen enkel positief resultaat te verwachten is. En het dus in strijd is met de wet. Voor ons komt de conclusie uit het rapport dat vossen en kraaien niet de enige of zelfs maar belangrijkste predatoren van weidevogels zijn, en daarom zeker niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor de achteruitgang van de weidevogels, bepaald niet als een verrassing. Wat niet wegneemt dat het altijd prettig is om gelijk te krijgen. Ondanks al onze kritiek op de werkwijze van de onderzoekers, zijn sommige resultaten voor ons van groot belang. Bijvoorbeeld dat zo'n twintig soorten vogels en zoogdieren weidevogels of hun nesten prederen. Nesten worden door heel andere soorten (rat, egel, vos, kraai) belaagd dan de jonge vogels (torenvalk, blauwe reiger, buizerd, hermelijn, wezel). Voor het uiteindelijk geproduceerde aantal

vogels is predatie van de eieren vele malen minder belangrijk dan predatie van de jonge vogels. Een nest met eieren kan vervangen worden, jonge vogels niet. Predatie op jonge vogels wordt vooral veroorzaakt door hermelijn, blauwe reiger en buizerd. Maar een buizerd versmaad ook een hermelijn niet en waar vossen voorkomen verdwijnt de hermelijn. Bestrijding van vossen is dan uiterst schadelijk voor de weidevogel populatie! Ook blijkt dat zelfs als men er in zou slagen om alle vormen van predatie volledig te voorkomen, een ronduit obscene optie, het aantal geproduceerde jongen van weidevogels onvoldoende zou zijn om de aantallen op peil te houden. We zeiden het boven al, predatie is natuurlijk en geen oorzaak van de achteruitgang. Dat zijn de veranderingen in het landschap wel. De Noord-Hollandse jagers hebben een smeekschrift (!) gericht tot de Haarlemse rechtbank omdat die op ons verzoek de ongebreidelde vossenjacht had verboden als zijnde in strijd met de wet. De Groenlinks gedeputeerde Moens klaagt steen en been dat hij zonder vossenjacht de weidevogels niet kan beschermen. Maar nu zijn ze ongetwijfeld overtuigd door de uitkomsten van een lang en duur onderzoek: bescherm de weidevogels door de vos met rust te laten, anders worden ze opgevreten door de hermelijntjes. En nog een goede raad die uit het rapport volgt: *blijf uit het veld. Iedere keer dat Weidevogelbeschermers het land op gaan, gaat die versturende activiteit ten koste van zo'n tien procent van de weidevogelnesten.*

Harm Niesen

Uit het onderzoek naar predatie blijkt dat weidevogels beter worden beschermd door de vos met rust te laten dan hem te bejagen (foto: Arnold v.d. Berg).

Ondanks uitkomsten predatieonderzoek

Vos toch op landelijke vrijstellingslijst

In het jaar 2000 is mede in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van LNV een langjarig onderzoek gestart naar de rol van predatie bij de achteruitgang van de weidevogels in Nederland. Aanleiding hiervoor was dat weidevogels de laatste decennia sterk in aantal achteruit zijn gegaan. De oorzaken van deze negatieve ontwikkeling liggen in verlies van geschikt broedgebied en in de voortgaande intensivering van het agrarisch landgebruik. Echter niet iedereen is het, veelal uit eigen belang, met deze conclusie eens.

Onder aanvoering van de jagers wordt de laatste jaren niet de verstedelijking of de intensivering van de landbouw, maar steeds vaker predatie van legsels en kuikens als oorzaak van de achteruitgang van weidevogels genoemd. Daarbij wordt vooral gewezen op de grote rol die vossen en kraaiachtigen hierbij zouden spelen. Naar aanleiding van deze discussie is in opdracht van het ministerie van LNV, de provincies, Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Unie van Landschappen en Landschapsbeheer Nederland opdracht gegeven voor een grootschalig en langjarig onderzoek. Hoofdvragen waren hoe vaak predatie voorkomt, door welke diersoorten, welke factoren van invloed zijn en wat de invloed van deze predatie is op de ontwikkeling van de weidevogel populaties.

Vossenjachtlobby

In de Flora- en faunawet is de vos aangewezen als beschermde inheemse diersoort waarop de jacht niet wordt geopend. Sinds de invoering van deze wet in 2002 voeren de jagers een sterke lobby om vossen toch te mogen doden met alle mogelijke middelen ter bescherming van de weidevogels. In een groot aantal provincies hebben zij daarvoor gehoor gekregen en zijn ontheffingen verleend. De jagers wilden echter het liefst dat de vos op de landelijke vrijstellingslijst zou komen te staan, zodat zij in het hele land aan de slag zouden kunnen. De minister heeft steeds gezegd dat hij dat (nog) niet van plan was, aangezien hij eerst de uitkomsten van het langjarig predatieonderzoek wilde afwachten. Deze uitkomsten werden in 2004 verwacht.

Toch heeft minister Veerman (CDA) in 2003 al eens voorgesteld om de vos alvast op deze landelijke lijst te plaatsen op verzoek van de meerderheid in de Tweede Kamer onder aanvoering van zijn partijgenoot Annie Schreijer-Pierik, spreekbuis van de jagers. De Raad van State, die over dergelijke voorstellen advies uitbrengt, ontraadde dit toen ten stelligste. In het advies van augustus 2003 werd dat als volgt verwoord:

Wanneer de Raad de voorgestelde plaatsing van de vos op de landelijke lijst inhoudelijk beziet, wijst hij op het volgende.

De nota van toelichting vermeldt weliswaar dat predatie door de vos bijdraagt aan het teruglopen van de stand van weidevogels, maar stelt vervolgens dat er verschillende andere oorzaken voor deze terugloop zijn aan te wijzen, en dat niet bekend is hoe de verschillende oorzaken zich tot elkaar verhouden. Daarnaast wordt onderzoek verricht, maar de resultaten daarvan zijn nog niet bekend. In zijn advies over het ontwerp-

besluit wijst ook het Faunafonds erop dat het maar de vraag is in hoeverre de vos verantwoordelijk is voor de teruggang van de weidevogelstand, aangezien er geen concrete cijfers voorhanden zijn. Hiermee is naar de mening van de Raad onvoldoende onderbouwd dat de vossen "in het hele land veelvuldig belangrijke schade" toebrengen aan de stand van deze vogels.

Voorts blijkt uit de toelichting dat het onder de huidige regels al mogelijk is de vos te bestrijden ter voorkoming van schade aan de fauna.

Bestrijding kan plaatsvinden op basis van artikel 67 Ffw (dat, kort gezegd, gedeputeerde staten de mogelijkheid geeft aan bepaalde personen of categorieën personen toe te staan de populatie van bepaalde soorten te beperken), of op basis van artikel 68 Ffw (dat voor gedeputeerde staten een ontheffingsmogelijkheid bevat van onder andere het verbod om beschermde dieren te vangen of te doden).

Ten slotte bepaalt artikel 65, tweede lid, Ffw dat een plaatsing op de vrijstellingslijst slechts plaatsvindt wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat. Tijdens de parlementaire behandeling van de Ffw verklaarde de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij desgevraagd dat dit ook betekent dat een soort pas op de vrijstellingslijst mag worden geplaatst wanneer de ontheffing geen bevredigende oplossing vormt.

Alles nogmaals beziend is de motivering in het ontwerpbesluit, zoals dit ter advisering aan de Raad van State is voorgelegd, onvoldoende draagkrachtig om op dit moment plaatsing van de vos op de landelijke vrijstellingslijst te rechtvaardigen'.

'Inhoudelijk bezien wijst de Raad met betrekking tot de voorgestelde plaatsing van de vos op de landelijke lijst op het volgende. De toelichting vermeldt weliswaar dat predatie door de vos bijdraagt aan het teruglopen van de stand van onder andere weidevogels, maar stelt vervolgens dat er meer oorzaken voor deze terugloop zijn aan te wijzen. In zijn advies over het ontwerpbesluit stelt het Faunafonds zich op het standpunt, dat de vos niet regelmatig in het gehele land belangrijke schade aanricht en dat dan ook niet voldaan is aan de criteria voor plaatsing op de landelijke lijst.

Hiertegenover staat blijkens de toelichting dat de minister van LNV "zeer regelmatig berichten bereiken (...) die een andere beeld laten zien" en dat naar aanleiding van deze signalen, anders dan het Faunafonds adviseert, besloten is de vos op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen.

Geadviseerd wordt in de toelichting nader in te gaan op de bronnen die aanleiding geven tot de overtuiging dat sprake is van een landelijk probleem.

Een en ander klemt te meer, daar niet is toegelicht in hoeverre toepassing van (andere bepalingen van) de Ffw soelaas kan bieden. Bestrijding van de vos ter voorkoming van schade aan fauna is reeds mogelijk op basis van artikel 67 Ffw (dat gedeputeerde staten de mogelijkheid geeft aan bepaalde (categorieën van) personen toe te staan de populatie van bepaalde soorten te beperken) of op basis van artikel 68 Ffw (dat voor gedeputeerde staten een ontheffingsmogelijkheid bevat van onder andere het verbod om beschermde dieren te vangen of te doden). Voorts bepaalt artikel 65, tweede lid, Ffw dat een plaatsing op de vrijstellingslijst slechts plaatsvindt wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat. Tijdens de parlementaire behandeling van de Ffw verklaarde de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij dat dit ook betekent dat een soort pas op de vrijstellingslijst mag worden geplaatst wanneer de ontheffing geen bevredigende oplossing vormt'.

Ministeriële dwaling

Ondanks dit negatieve advies heeft de minister zijn besluit niet teruggetrokken.

Op 11 maart 2006 zijn de langverwachte uitkomsten van het predatieonderzoek gepresenteerd. En wat wij al lang wisten en waar de tussenrapportage ook al op wees blijkt hierin te worden bevestigd. De rol van de predatie door de vos is in de meeste gebieden marginaal. Er zijn twintig verschillende predatoren geïdentificeerd, die allemaal in meerdere of in mindere mate nesten en/of eieren prederen. Daarbij wordt ook gesteld dat nestpredatie een veel kleinere rol speelt dan kuikenpredatie. Tevens blijkt uit het onderzoek dat vogels een veel grotere rol spelen bij kuikenpredatie dan zoogdieren zoals de vos. En uit het onderzoek blijkt dat roofvogels en reigers van de vogels de grootste rol spelen. Bovendien blijkt dat het effect van de predatie op het voortbestaan van de weidevogels dermate klein is dat zelfs wanneer er geen predatie zou optreden de weidevogelpopulaties toch nog achteruit zouden gaan. Kortom, bestrijden van predatoren, laat staan van slechts één van de predatoren, draagt absoluut niets bij aan het voortbestaan van de weidevogels.

Desondanks gaat minister Veerman tweemaal in tegen adviezen van de Raad van State, tegen het advies van het Faunafonds en tegen de uitkomsten van onderzoek.

De €50.000.000,- die is gereserveerd voor weidevogelbescherming en -onderzoek wordt in feite over de balk gegooid nu de minister de uitkomsten van het mede in zijn opdracht uitgevoerde onderzoek brutaalweg negeert.

Pauline de Jong

Vosjes (foto: Geurt Besselink).

Negatief advies

In 2004 bleek het onderzoek toch nog niet te kunnen worden afgerond, maar in 2005 werden er wel alvast voorlopige conclusies gepubliceerd. Hierin werd gesteld: 'Met een landelijke bestrijding van de vos zullen niet alle predatieproblemen worden opgelost, omdat het voor een deel andere predatoren betreft. Dit betekent ook dat in sommige gevallen vossen worden bestreden zonder dat zij problemen veroorzaken voor de lokale weidevogelpopulatie'. Dit wees erop dat de vos grotendeels zou worden vrijgepleit door het onderzoek. Kennelijk was dat ook het idee van zowel Annie Schreijer-Pierik als van de minister zelf. Daarom heeft Veerman zonder de uitkomsten van het onderzoek af te wachten alsnog besloten de vos nu wel op de vrijstellingslijst te plaatsen, die met ingang van begin april 2006 in werking zal treden. In januari van dit jaar adviseerde de Raad van State opnieuw negatief over dit voornemen. In het advies schreef de Raad:

Knobbelzwanen en vogelgriep

LEO VAN DEN BERGH

Blijkens berichten in de media werden er op vrijdag 10 februari 2006 twee dode knobbelzwanen gevonden bij het Wittower Fähre op het Duitse Oostzee-eiland Rügen. Naar verluid zou in deze kadavers het, onder bepaalde omstandigheden ook voor mensen dodelijke, Vogelgriep-virus H5N1 zijn vastgesteld.

Op 15 februari 2006 werden er ter plaatse wederom dode knobbelzwanen (*Cygnus olor*) gevonden en sedertdien lijkt er geen einde te komen aan de sterfgevallen onder deze vogels en loopt het aantal langs de kusten van Rügen gevonden kadavers al in de duizenden. Vele daarvan blijken aangevreten te zijn door predatoren zoals grote mantelmeeuwen, zilvermeeuwen, bonte - en zwarte kraaien, buizerds en zeearenden, waardoor de verdere verspreiding van de virale ziektekiem reeds nu onbeheersbaar lijkt te zijn. Overigens valt uit Duitse video-opnamen op te maken, dat er naast knobbelzwanen ook wilde zwanen, kleine zwanen, grauwe ganzen en kolganzen ten prooi vallen aan de Vogelgriep.

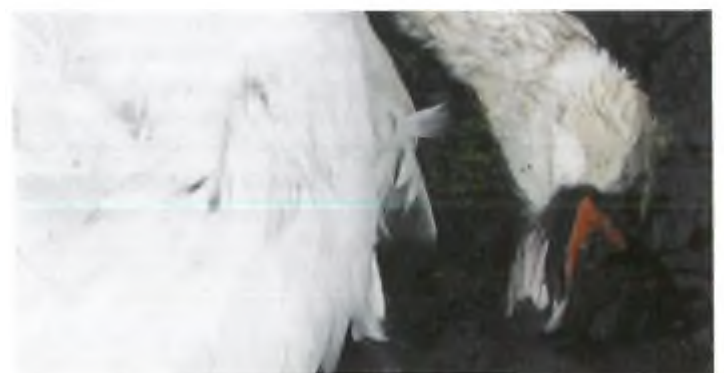
Trekbewegingen

Direct na de vondst van de eerste twee dode knobbelzwanen werd gesuggereerd dat het trekvogels zou betreffen, die tijdens het overwinteren in het Mediterrane gebied in Italië en Kroatië met het H5N1-virus besmet waren geraakt. De vogels in dat gebied zouden de ziekte op hun beurt hebben opgelopen tijdens hun zuidwaartse trek door Kroatië, waar het H5N1-virus in de herfst van 2005 opdook. Met zekerheid kan worden gesteld dat dit een volkomen ongefundeerde bewering is. De Baltische knobbelzwanen, die met vele tienduizenden exemplaren in het winterhalfjaar langs de kusten van Noord-Duitsland verblijven, gedragen zich daar namelijk grotendeels als zwerfvogels, die onder invloed van winterse koude doorgaans met de vorstgrens westwaarts opschuiven tot in de kustwateren van Sleeswijk-Holstein en Denemarken. Deze vogels behoren voornamelijk tot de broedpopulatie van Noordoost-Duitsland, Polen, de Baltische Staten, Finland en het zuiden van Zweden. De knobbelzwanen die de winter doorbrengen in

kustgebieden van de Middellandse-, de Adriatische- en de Egeïsche Zee daarentegen zijn overwegend broedvogels van Zuidoost-Europa. Het moge duidelijk zijn dat vogels uit deze twee populaties, afgezien van hun uiterlijke kenmerken, weinig of niets met elkaar van doen hebben.

Voedselbehoefte

Uit eigen waarnemingen is mij bekend, dat de knobbelzwanen langs de kusten van Noordoost-Duitsland in de herfst een overwegend aquatische leefwijze kennen en hun voedsel voornamelijk zoeken in de ondiepe wateren van Wieken en Bodden, waar zij zowel algen en wieren als stengeldelen en wortelstokken van waterplanten eten. Zij foerageren in de herfst weinig op agrarische percelen en die status quo blijft ook later in het seizoen gehandhaafd, ook al omdat de landerijen in de loop van de winter gewoonlijk met een in dikte variabele sneeuwlaag worden bedekt. Al naar gelang de aard van de winter zullen de zwanen in de loop van de maanden december, januari en februari steeds meer interen op hun vetreserves en direct na inval van de dooi derhalve noodzakelijkerwijze op zoek gaan naar eiwitrijk voedsel, dat wordt geboden op graslanden, wintergraanakkers en stoppelknolvelden.

Agrarische structuur

Bird Life International oppert de mogelijkheid dat de ziektekiem H5N1 niet zozeer wordt verspreid door trekvogels maar, met name in het geval Rügen, door boeren die op hun akkers pluimveemest hebben uitgestrooid. In dergelijke mest kan het virus gemakkelijk lange tijd overleven en werkzaam blijven. Tijdens mijn onderzoeksreizen door Midden-Europa, die onder andere ten doel hebben om zicht te krijgen en te houden op de verspreiding en de aantallen van de taigarietgans en de toendrarietgans, bezoek ik iedere herfst ook het eiland Rügen en daardoor ben ik redelijk geïnformeerd omtrent de agrarische structuren en -methoden ter plaatse.

Het agrarische gebied op Rügen bestaat voornamelijk uit bouwland en er zijn slechts weinig melkvee-, vee- en pluimveehouderijen van enige omvang. Dit impliceert, dat er ter plaatse bij de agrarische bedrijfsvoering sprake kan zijn van een tekort aan organische mest. Mestoverschotten zoals wij die kennen komen trouwens in Duitsland niet of nauwelijks voor. Dat is enerzijds het gevolg van een andere inrichtingsstructuur van de stallen en anderzijds van de grote bedrijfsoppervlakten, waardoor de boer alle geproduceerde mest doorgaans op eigen terrein kan benutten. Industriële pluimveehouderijen daarentegen beschikken meestal nauwelijks over noemenswaardige oppervlakten aan agrarische percelen, maar produceren wel grote hoeveelheden mest.

Pluimveebemesting

Omdat mij expliciet bekend is dat er op het eiland Rügen op zeer grote schaal pluimveemest op de akkers wordt uitgereden, lijkt de door Bird Life International geopperde mogelijkheid mij zeer realistisch. Met name in de omgeving van Dreschwitz-Gingst en Trent alsmede in de nabijheid van de Udarser Wiek, een natuurgebied waar zeer grote aantallen watervogels voorkomen en dat slechts op een steenworp afstand ligt van het Wittower Fähre, heb ik aan de penetrante stank kunnen vaststellen dat er daar op ruime schaal kippenmest op de landerijen was uitgestrooid of nog met vrachtwagenladingen per perceel in depot lag. Het laat zich raden welke gevolgen dit kan hebben wanneer er zich daarbij viraal besmette mest heeft bevonden! Pluimveemest wordt dikwijls als droge - en daardoor flink stuivende - materie op het land gebracht, waardoor eventueel besmette, microscopisch kleine fracties door de wind meegevoerd kunnen worden naar het op Rügen vrijwel altijd nabije kustwater waar grote groepen knobbelzwanen foeragerend en rustend aanwezig zijn. Zij zouden op deze wijze collectief met het virus besmet kunnen raken. Ook kan de infectie met H5N1 mogelijk optreden wanneer de zwanen, na het wegdoeien van de sneeuw, die lange tijd de akkers bedekte, aan land gaan om daar de eiwitrijke groene delen van grassen, granen en stoppelknollen te eten. In beide gevallen zal het resultaat hetzelfde zijn en zullen veel dieren als gevolg van de virale aandoening om het leven komen.

Russische roulette

Binnenkort passeren er in de kustgebieden van Noord-Duitsland tijdens de voorjaartrek weer honderdduizenden watervogels en steltlopers die het komende zomerhalfjaar niet zozeer ons land maar wel grote delen van Noordoost-Europa en Noordwest-Siberië viraal kunnen besmetten. Dat heeft absoluut niets van doen met de veelgehoorde bewering als zouden trekvogels een gevaar voor de volksgezondheid opleveren. Het is een regelrecht gevolg van de wijze waarop er in de intensieve veehouderij en

Knobbelzwanen (foto's: Rob Busser).

landbouw met productiedieren, hun logischerwijze geproduceerde uitwerpselen en de zo noodzakelijke hygiëne en controle daarop wordt omgegaan. Het op geringe oppervlakten bijeen brengen van duizenden of tienduizenden ongevaccineerde dieren is te vergelijken met het welbewust plaatsen van virale dan wel bacteriële tijdbommen, terwijl de manier waarop de mest en andere afvalproducten worden verspreid overeenkomsten vertoont met een roekeloze vorm van Russische Roulette. Door ons werd bijvoorbeeld in de jaren negentig van de vorige eeuw in de nabijheid van de Duits/Poolse grens vastgesteld, dat tankwagens van een Nederlands transportbedrijf varkensmest afkomstig uit Noordoost-Brabant en Noord-Limburg afleverden in containers op akkers in een gebied waar middels borden gewaarschuwd werd voor wilde zwijnenpest. Korte tijd later brak in het Brabantse Venhorst dan ook prompt de varkenspest uit! Bij mij heeft dan ook het vermoeden postgevat, dat ook deze keer mest aan de basis ligt van de uitbraak van een epidemische ziekte.

Vals beschuldigen

De onverbloemde beschuldigingen aan het adres van de trekvogels zijn in februari/maart 2003 voor het eerst geuit door de Renswoudense Pluimveehoudersvoorman Wolleswinkel en de Puttense intensieve veehouder (en Tweede Kamerlid) Van den Brink, beiden dus financieel en materieel belanghebbenden in de bio-industriële sector en bovendien beiden woonachtig in het gebied waar de eerste uitbraak van de vogelgriep variant H7N7 plaatsvond: de Gelderse Vallei! Zonder ook maar een spoor van rechtsgeldig bewijs heeft de minister van LNV (eveneens een agrarisch belanghebbende) deze volkomen uit de lucht gegrepen beweringen destijds voor deugdelijke informatie aangenomen en verspreid, met als gevolg dat thans over de hele wereld de trekvogels gedoodverfd worden als ziekteveroorzakers en -verspreiders van de vogelgriep. Door de schuld over het ontstaan en de verspreiding van virale ziekten onder bedrijfsmatig gehouden landbouwdieren consequent te leggen bij de natuurlijke representanten van het mondiale ecosysteem, die trekvogels ontegenzeggelijk zijn, wordt de discussie rond de vogelgriep reeds sedert het nationale Vogelpest-rampjaar van 2003 moedwillig gebruuskeerd. Wellicht met als gevolg dat wij thans aan de vooravond staan van een virale uitbraak die na de vogels mogelijk ook de mensen in grote getale zal treffen. Het is daarom goed om vast te stellen dat de Baltische- zowel als de Mediterrane knobbelzwanen, die het leven lieten en nog zullen laten, in overwegende mate nakomelingen zijn van gedomesticeerde vogels. Dankzij de mens hebben deze vogels gedurende de tweede helft van de vorige eeuw omvangrijke, in het wild levende populaties kunnen vormen, die slechts ten dele als trekvogels kunnen worden opgevat en die veelal nauwelijks nog op een ecologisch normale wijze functioneren. Voorts is het van belang om hierbij te bedenken, dat bij vele duizenden onderzochte wilde trek- en standvogels in ons land tot op heden nog geen spoor van het H5N1-virus is vastgesteld.

Nu het voorjaar voor de deur staat worden mét de dag de kansen groter om bij een eventuele uitbraak in ons land de beschuldigende vinger weer op onze gevederde trek vrienden te richten. Het ware beter om vooraf eerst de aloude vraag over 'de kip en het ei' (in een op deze materie aangepaste vorm) naar waarheid te beantwoorden en vervolgens het probleem bij de bron aan te pakken. Als het daarvoor al niet te laat is!

Vogelgriep, trekvogels en shadeafschoot

Nu het er op lijkt dat het vogelgriepvirus H5N1 binnen afzienbare tijd ons land zal bereiken, is het goed om de maatregelen die er door het ministerie van LNV zijn en worden getroffen ter voorkoming van een virale uitbraak eens onder de loep te nemen. Want het lijkt er sterk op dat de verantwoordelijke bewindsman en zijn raadgevers bitter weinig hebben geleerd van de H7N7 uitbraak die in het voorjaar van 2003 plaatsvond.

Zo wordt de aandacht nog altijd vooral gericht op de in het wild levende vogels en zijn er verordeningen uitgevaardigd tot het ophokken van alle pluimvee in overdekte ruimten, zonder dat er ooit wetenschappelijk is onderzocht of aangetoond dat er daadwerkelijk virale overdracht plaats heeft gevonden van overvliegende vogels naar gedomesticeerd pluimvee. Dit verhaal werd in februari/ maart 2003 namelijk als ooggetuigenverslag door Wolleswinkel en Van den Brink naar buiten gebracht, terwijl de overdekte ophokplicht door Wolleswinkel bedacht en door de minister van LNV bindend voorgeschreven werd. Dit is op zijn minst te betitelen als een staaltje van onzorgvuldig bestuur.

Nadien zijn er in het geheel geen structurele maatregelen getroffen om herhaling van het debacle van 2003 te voorkomen, zodat er bij de huidige uitbraak van het H5N1-virus op hetzelfde absurde draaiboek wordt teruggevallen.

Dit is des te vreemder, omdat algemeen bekend is dat een virale uitbraak van influenza zich in het algemeen wereldwijd nergens door laat stoppen en slechts door middel van preventieve vaccinatie (de griep prik) te beheersen valt. Nog nooit is het voorgekomen dat men bij een griepuitbraak werd opgeroepen om deuren en ramen hermetisch gesloten te houden en het innemen van lucht (ademen) tot een minimum te beperken, simpelweg omdat een epidemisch virus letterlijk alom tegenwoordig is en alles infecteert wat daar op dat moment gevoelig voor is.

Niet voor niets vallen er bij een modale griep epidemie vooral slachtoffers onder mensen met weinig weerstand zoals kinderen, langdurig zieken en bejaarden. We moeten dus eerder beducht zijn voor vatbare levensvormen met een slechte fysieke gesteldheid als accumulatoren voor de ziekte dan voor overvliegende wilde componenten van het natuurlijke ecosysteem, die normalerwijze letterlijk zo gezond zijn als visjes! Althans, zo zou het behoren te zijn.

De kwestie Rügen brengt aan het licht dat de verspreiding van het virus weliswaar onvoorspelbaar verloopt, maar feilloos kan toeslaan op plaatsen waar sprake is van vatbare, verzwakte levensvormen.

Zoals de merendeels van gedomesticeerde vogels afstammende Baltische knobbelzwanen, die na een lange winter met veel sneeuw en ijs sterk aan conditie hebben ingeboet! Ongeacht de wijze waarop het virus Rügen heeft bereikt (er is tenslotte ook nog een ecologische wet die zegt: 'alles is overal en het milieu (is de plaatselijke omstandigheden) selecteert', lijkt er geen twijfel mogelijk dat eerst de verzwakte knobbelzwanen het loodje legden en dat nu, met het wegsmelten van de sneeuw die hen kortere of langere tijd aan het oog onttrok, de aasetende

Ganzen in de uiterwaarden van de IJssel bij Deventer (foto: Rob Busser).

predatoren in hoog tempo volgen en de geconcentreerde ziektekiem over een uitgestrekt gebied zullen verspreiden. Onafwendbaar! Want zo verloopt de virale estafette nu eenmaal! Het is daarom moeilijk te begrijpen dat de minister van LNV, met veronachtzaming van talloze resultaten van gericht wetenschappelijk onderzoek dat door de jaren heen met gemeenschapsgeld door eigen onderzoeksinstituten werd uitgevoerd en een genuanceerd en deugdelijk onderbouwd beeld schetst van de werkelijke verhouding nut / schade met betrekking tot grazende watervogels, provinciale bestuurders in de gelegenheid heeft gesteld om aanjagers toestemming te verlenen tot het zogenaamd preventief afschieten van, bij wet beschermde, zwanen, ganzen en smienten op agrarische percelen. Deze 'beheersmaatregel' heeft er namelijk voor gezorgd dat er zich thans, aan het einde van de winter en op een tijdstip waarop watervogelpopulaties zich na de wintersterfte in optimale gezondheidstoestand plachten te bevinden, op landelijk niveau wellicht duizenden door beheersjagers verwonde watervogels in de vrije natuur bevinden, die vanwege hun slechte conditie als accumulatoren voor een virale uitbraak kunnen fungeren. Het ware beter geweest dat de minister zijn bestuurlijke energie en het gemeenschapsgeld aanwendde voor werkelijke acties ter voorkoming en beteugeling van een virale uitbraak, dan de bevolking het wezensvreemde rad voor ogen te draaien dat een dekzeiltje het virus tot staan zal kunnen brengen.

Een pleksgewijze controle in delen van het Gelderse rivierengebied bracht aan het licht dat zich daar grote aantallen aangeschoten ganzen met allerhande gradaties van aanschotverwondingen bevinden en dat er op tal van plaatsen in het buitengebied kadavers van ganzen liggen die zonder uitzondering door roofvogels en vossen zijn aangevreten. Daarom is het zaak dat de minister per direct alle vormen van jacht verbiedt en de controle op naleving daarvan een hoge prioriteit geeft. Tevens lijkt het dienstig te zijn om opslag en verspreiding van pluimveemest in de open lucht per onmiddellijk aan strakke banden te leggen en ook hierop intensieve controle uit te oefenen.

Leo van den Bergh

De rosse stekelstaartend (*Oxyura jamaicensis*) is een Amerikaanse duikeend, die lang geleden in Engeland is geïntroduceerd. Al vele jaren leeft daar nu in het wild een populatie van zo'n zesduizend vogels. Sedert het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw worden ze ook in kleine aantallen in ons land waargenomen. Met name in Flevoland en Zuid-Holland op grotere plassen die met bos zijn omgeven. Broedgevallen worden maar weinig geconstateerd en het totale aantal stekelstaartenden in ons land komt waarschijnlijk niet boven de honderd vogels. Naar alle waarschijnlijkheid trekken de vogels niet echt weg en zijn het meer zwervers en standvogels. In Noord-Amerika zijn wel populaties die over grote afstanden trekken en zo zijn er dan ook zelfs waarnemingen van echt wilde vogels op de Azoren, IJsland en het uiterste zuidwesten van Engeland. Al in de jaren tachtig van de vorige eeuw maakte het ministerie van LNV zich zorgen over sommige exoten en werd een symposium belegd om te bezien of met name de nijlgans en de rosse stekelstaart actief in ons land uitgeroeid zouden moeten worden. De nijlgans vooral vanwege de vermeende enorme agressie tegenover inheemse kwetsbare broedvogels en de rosse stekelstaart omdat deze een bedreiging zou vormen voor de in het mediterrane gebied zeldzaam voorkomende witkoepeend. De uitkomst van het symposium was dat er geen reden was de actieve uitroeiing van de nijlgans na te streven, maar dat de rosse stekelstaart zou moeten worden uitgeroeid. In Engeland had men daar al een begin mee gemaakt. De aanleiding daarvoor is nogal verrassend: vrouwtjes van de bedreigde witkoepeend zouden mannetjes van de rosse stekelstaart verkiezen boven hun eigen soortgenoten. Daarmee zou op termijn de witkoepeend als soort wel eens geheel van de aardbodem kunnen verdwijnen. Eerste punten van twijfel aan deze redenering: die duidelijke voorkeur was alleen waargenomen bij in gevangenschap gehouden vogels en daar vindt wel vaker afwijkend gedrag plaats. Bovendien rijst de vraag of men ook zou moeten willen ingrijpen als echt wilde rosse stekelstaarten op deze manier Europa zouden koloniseren. Zo'n verschijnsel is op zich niet ondenkbeeldig, zeker niet bij watervogels. In Noord-Amerika gebeurt dat al tussen de Amerikaanse en de Europese smient en is door onze wilde eend de Amerikaanse

De Rosse stekelstaarteend

zwarte eend ernstig bedreigd. De kans dat een Engelse of Nederlandse rosse stekelstaart man in Zuid-Spanje terecht komt, lijkt uitermate klein. Om voor dit minimale risico alle vogels in Engeland en Nederland definitief uit te gaan roeien, is naar onze stellige overtuiging zowel onzinnig als onmogelijk. De witkopeenden-populatie in Zuid-Spanje wordt intensief gevolgd en mocht daar een vreemdeling tussen opduiken, dan is het vroeg genoeg en veel effectiever om daar ter plaatse in te grijpen. Maar tot nog toe zijn er bijzonder weinig betrouwbare meldingen die duiden op hybridisatie. En komen er bovendien steeds meer waarnemingen waaruit blijkt dat vrouwtjes van de witkopeend toch wel degelijk een voorkeur hadden voor hun eigen grotere en feller gekleurde soortgenoten. De hype lijkt over te waaien, niet in het minst ook omdat de witkopeenden het inmiddels veel beter doen dan iedereen verwachtte. Inmiddels is men in het Verenigd Koninkrijk nu zo'n tien jaar bezig met de bestrijding van de rosse stekelstaarten, wat €8.500.000,- heeft gekost. Zonder dat de populatie drastisch is verminderd. Het belangrijkste effect blijkt te zijn dat naar verhouding meer vogels zich nu ophouden op afgelegen Schotse meren. Waar ze voor de jagers onbenaderbaar zijn. Totaal uitroeien heeft men dan ook al opgegeven, het is doel is nu bereikt als het aantal is teruggebracht tot zestig exemplaren. De jagers willen daar

wel nog €5.000.000,- extra voor hebben en kunnen dan na een paar jaar weer opnieuw beginnen. Langzamerhand begint er nu wel een georganiseerde weerzin tegen de activiteiten van de schutters te ontstaan. Niet alleen omdat de actie door steeds meer mensen als zinloos wordt beoordeeld. Vooral de ondeskundigheid van de jagers wekt bij velen mateloze irritatie. De rosse stekelstaarteenden worden door de jagers domweg niet herkend. Nonnetjes in vrouwelijk kled, toch al niet bijzonder talrijke overwinteraars, bedreigd en uiteraard beschermd, worden met grote regelmaat geschoten. Maar ook futen, tafeleenden, kuifeenden en zelfs meerkoeten worden met grote regelmaat verward met de gevaarlijke exoot en vervolgens geschoten. En als klap op de vuurpijl is er zelfs geschoten op de enige witkopeend, die zich dit jaar in Engeland ophield: die is nu zijn staart kwijt! In toenemende mate willen grondeigenaren de schutters niet meer op hun terreinen toelaten en er is een heftige discussie gaande onder de tellers van watervogels. Steeds vaker willen die de aantallen rosse stekelstaarteenden en hun verblijfplaatsen niet meer doorgeven als die gegevens door de gesubsidieerde hobbyjagers worden misbruikt. In Nederland is de situatie vergelijkbaar, want ook ons ministerie van LNV streeft naar de uitroeijing van de rosse stekelstaarten. En anders dan in Engeland kan het ministerie grondeigenaren of-gebruikers

dwingen om de jagers op hun eigen terrein toe te laten. Dat zal dus ook wel gebeuren, want de kans dat onze minister iets leert van de mislukte en totaal overbodige actie in Engeland is nihil. Waarop het gebaseerd is blijft geheel in nevelen gehuld, maar de schatting is dat maximaal twintig Engelse vogels per jaar Spanje zouden kunnen bereiken. Eén op de driehonderd dus. Dat betekent maximaal één Nederlandse vogel in de drie jaar.... Een mannelijk exemplaar dus eens in de zes jaar.... In hoeverre die ene vogel er dan ook nog in slaagt een vrouwelijke witkopeend te bespringen, is helemaal ongewis. Maar duidelijk is wel dat die enkele vogel nooit een zo veel geld-, moeite- en natuur verslindende actie kan rechtvaardigen. Nederland zou er van kunnen en moeten leren. De exoot is zoals zo vaak totaal onschuldig en onschadelijk in Engeland en in Nederland. De bestrijding kost handen vol geld en heeft geen enkel positief effect. Wel een groot aantal nadelen. En tegen alle verwachtingen in gaat het met de bedreigde witkopeenden steeds beter. De natuur is sterker dan de leer, in ieder geval sterker dan de leer van de jagers.

Harm Niesen

De rosse stekelstaart, links het mannetje en onder het vrouwtje (foto's: Arnoud v.d. Berg).

Onder de kop 'Jacht in gebieden van Natuurmonumenten sterk verminderd' stond in het nieuws- en achtergrondenblad van de vereniging Natuurmonumenten 'Van Nature' een interessante bijdrage over de jachtpraktijken in haar terreinen. Dit verhaal verdient ons aller aandacht. Er staan waarnemingen en conclusies in waarmee wij, als De Fauna-bescherming, het geheel eens kunnen zijn, terwijl er ook een aantal vraagtekens kan worden gezet bij wat er nu precies in de terreinen van Natuurmonumenten gebeurt.

Vermindert

Het artikel in 'Van Nature' (2006 nummer 1) begint als volgt: *'In 1979 heeft Natuurmonumenten het roer omgegooid en is wat betreft de jacht overgestapt van het "ja, mits-uitgangspunt" op het principe van "nee, tenzij". Althans, dat was het streven en dat is - zoals men zelf zegt - geheel gelukt in 47.000 van de 90.000 hectare die Natuurmonumenten beheert. Dat betekent dat er in 52% van de terreinen helemaal niet meer wordt gejaagd; in 26.500 hectare (29%) kunnen dieren in eigen beheer worden geschoten, terwijl in de rest (17.000 hectare, 19%) de jacht geheel of gedeeltelijk is verhuurd. Daar zitten terreinen met een "nuloptie". Door recente aankoop van een natuurterrein bleek het jachtveld van een jager kleiner geworden te zijn dan veertig hectare; om de lieve vrede te bewaren is op papier het door Natuurmonumenten aangekochte terrein aan dat jachtveld toegevoegd. De jager kon zo doorgaan met zijn activiteiten, maar met de restrictie dat er niet geschoten mocht worden in het natuurgebied zelf.*

Ondanks deze cijfers is niet duidelijk hoeveel minder er nu ten opzichte van de situatie van voor 1979 in de natuurgebieden van Natuurmonumenten wordt gejaagd. Nu wordt nog in negentien procent van de terreinen gejaagd, wat nog best veel is. Verder wordt uit deze cijfers niet duidelijk hoe intensief er wordt gejaagd op bijvoorbeeld vossen in de directe omgeving van de natuurreservaten.

Het artikel gaat verder met *'Natuurmonumenten stelt dat ook het aantal dieren dat per honderd hectare wordt afgeschoten, sterk is verminderd. Van ruim twaalf in 1985 naar nog geen vier in 2003. Die vermindering geldt voor alle diersoorten behalve edelhert, wild zwijn en ree. Een vergelijking met landelijke afschotcijfers leert dat in de gebieden van Natuurmonumenten veel minder dieren worden afgeschoten dan*

Foto's Nieuwkoopse Plassen: Rob Bosset.

Natuurmonumenten de jacht?

JAN BOUTERSE

elders; alleen bij reeën liggen de afschotcijfers vrijwel op landelijk niveau'. Vier dieren per honderd hectare (dat wil zeggen per vierkante kilometer) lijkt niet veel. Maar teruggerekend naar die 90.000 hectare zijn dat er toch nog zo'n 3600. In een tabel worden concrete cijfers genoemd: 180 wilde eenden, 307 hazen, 338 fazanten, 606 konijnen, 456 houtduiven, 35 vossen en 360 reeën. Dat zijn bij elkaar bijna 2300 dieren en dus blijven er nog 1300 dieren over die niet in de tabel staan. Daaronder moeten zich dan ook de edelherten en wilde zwijnen bevinden. Verder wordt in een bericht van vorig jaar in het tijdschrift nog gerept van het afschot van 75 tot 140 vossen en 'maar' 150 reeën. Al met al is er sprake van merkwaardige verschillen en onduidelijkheden. Bij navraag bleken de cijfers in het jongste nummer van het tijdschrift betrekking te hebben op alle dieren die geschoten zijn in de terreinen van Natuurmonumenten, waarbij echter de aantallen van de jagers die om een of andere reden nog voor hun plezier in de terreinen van Natuurmonumenten mogen schieten zijn geschat (en steekproefsgewijs zijn gecontroleerd).

Bart van Tooren, hoofd kwaliteitszorg van Natuurmonumenten, concludeert in het tijdschrift dat het nieuwe beleid van Natuurmonumenten naar behoren wordt uitgevoerd. Er is veel minder jacht, en waar nog wordt gejaagd, zijn er duidelijke redenen voor. Die redenen onttrekken zich soms wel aan de rationele benadering waarop het nieuwe beleid is gebaseerd. Genoemd worden het afschieten van reeën op wegen door natuurgebieden, wanneer daar regelmatig aanrijdingen plaatsvinden en verder het kunnen verwerven van enkele honderden hectares natuurgebied terwijl daar tot in lengte van

jaren nog jachtrechten op rusten. Van Tooren is duidelijk zijn opvattingen over het nut en de effectiviteit van de jacht.

Hij stelt expliciet:

- 'In feite is er geen goede reden om reeën te schieten Er is geen wetenschappelijk onderzoek dat aantoont dat de verkeersveiligheid is gediend met het afschot van reeën. Sterker nog, in gebieden waar gestopt is met reeënjacht, is geen sprake van toename van het aantal aanrijdingen'.
- 'Ook voor de huidige aantallen edelherten en wilde zwijnen die op de Veluwe worden geschoten, zijn onvoldoende ecologische argumenten. Hier spelen historische en emotionele redenen een rol. Natuurmonumenten heeft zich geconformeerd aan de afspraken die zijn gemaakt in de faunabeheereenheid. Maar schade aan bos- en landbouw treedt nauwelijks op, terwijl de afspraken over het aantal te schieten dieren bij lange na niet gehaald worden. Er wordt maar een kwart van de vastgestelde aantallen wilde zwijnen daadwerkelijk geschoten'.
- 'Voor vogels die in kolonies broeden, zoals lepelaars en purperreigers, is afschot van vossen momenteel niet effectief. Het gebeurt ook niet of nauwelijks meer. Door bezwaarprocedures kon in het Naardermeer een paar jaar niet op vossen worden gejaagd, maar in dezelfde tijd is het aantal broedende purperreigers toegenomen. Wat wel kan werken is een vossenwerend raster, zoals de ervaring in het Zwanenwater leert'.
- 'Het afschieten van vossen kan incidenteel echter wel zinnig kan zijn, bijvoorbeeld in het Eemland waar een vossenburcht zat vlakbij grote concentraties weidevogels.

Ook in de Wieden schijnt er een positief effect te zijn, in combinatie met water-standverhoging en het verwijderen van bosjes. Het afschieten van vossen moet echter van gebied tot gebied beoordeeld worden. Het aantal van deze dieren dat wordt afgeschoten, neemt overigens van jaar tot jaar af. In 2005 waren het er 32.'

Tot zover de citaten uit het artikel.

Vossen

De eerste reactie op de opvattingen en waarnemingen van Bart van Tooren was: waarom hoor ik in de media vrijwel nooit de opvattingen van Natuurmonumenten dat men vindt dat het afschieten van reeën ten behoeve van de verkeersveiligheid niet bewezen is? En wat betreft de purperreigers in het Naardermeer: het was dus kennelijk helemaal niet nodig om daar vossen te schieten (het doet ons deugd dat bezwaarschriften, zoals ook wij die vanuit De Faunabescherming indienen, kennelijk een positief effect hadden!). Maar waarom wil Natuurmonumenten dan ten behoeve van de in de Nieuwkoopse Plassen broedende purperreigers daar weer wel op vossen gaan schieten? De vogels nestelen daar al in bomen, maar men beweert dat onder de bomen doorlopende vossen de jonge purperreigers doen schrikken, waardoor die dan uit het nest vallen. Wij denken op onze beurt dat het heel gemakkelijk moet zijn om met alternatieve maatregelen, zoals het aanplanten van struiken of het deponeren van takkenbossen de schrikproblemen op te lossen. Jacht betekent altijd verstoring en daar houden purperreigers helemaal niet van. En over de effectiviteit van het schieten van vossen voor de weidevogelstand: zou het niet zinvol te zijn te kijken hoe de gevolgen zijn van enkel de waterstandverhoging en het weghalen van bosjes, dus zonder het schieten van vossen? Dan kom je pas echt te weten wat de belangrijkste factoren voor de achteruitgang van de weidevogelstand zijn.

Zaken doen

De kritische geluiden van Bart van Tooren staan in schril contrast met die van de secretaris van de FBE (Faunabeheereenheid) in de provincie Utrecht, die tot voor enkele jaren in dienst was van Natuurmonumenten, maar nog steeds namens deze vereniging (en voor Staatsbosbeheer en voor het Utrechts Landschap) in de FBE de belangen van de natuurbescherming meent te verdedigen. Maar het is niet alleen één van de oprichters van de FBE, hij verdedigt daarin ook nog met enthousiasme het standpunt dat in het westelijk deel van de provincie Utrecht geen vossen horen voor te komen! Hij is er bovendien van overtuigd dat alleen het schieten van vossen dat zal kunnen voorkomen. En dat terwijl wetenschap en praktijk inmiddels voor iedere niet-jager duidelijk hebben gemaakt dat vossen zelf wel uitmaken waar ze thuishoren en dat de jacht daar niets aan kan veranderen. Vanuit hun standpunt gezien volledig verklaarbaar, laten jagers dan ook geen gelegenheid voorbij gaan om van de daken te schreeuwen dat provinciale faunabeheerplannen, die in de praktijk niet meer zijn dan afschotplannen, tot stand zijn gekomen met de volledige instemming van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, provinciale landschappen en eventuele andere terreinbeheerders. In de provincie Zeeland is er een vergelijkbare situatie, zodat het niet vreemd is dat men in jagerskringen denkt dat Natuurmonumenten een club is waarmee goed zaken gedaan kan worden.

Ongelukkig

Verder lijkt het er sterk op dat Natuurmonumenten op de Veluwe een grote spagaat moet maken als het gaat om het wildbeheer aldaar. Het is duidelijk dat voor het schieten van edelherten, wilde zwijnen en reeën de jagers in de faunabeheereenheid het laatst woord hebben en dat Natuurmonumenten daar met gemengde gevoelens naar kijkt. Moet ook daar de lieve vrede worden bewaard? Bart van Tooren meldde mij dat Natuurmonumenten heel ongelukkig is met haar positie binnen

Purperreiger
(foto: Arnoud v.d. Berg).

de FBE's en er sterk over denkt zich daaruit terug te trekken. Dat is overigens afgelopen augustus ook al geopperd in het tijdschrift door Teo Wams, hoofd terreinbeheer van Natuurmonumenten. Wij zouden als De Faunabescherming die terugtrekking van Natuurmonumenten uit de FBE's heel begrijpelijk vinden, hoewel we liever nog zouden zien dat deze vereniging in die FBE's de poot stijf zou houden en werkelijk het een en ander kon bereiken tegen de jachtlobby. Nu hoor je de laatste tijd uit jagerskringen steeds meer geluiden van de 'goede samenwerking' met natuurbeschermingsorganisaties. De oorzaak daarvan ligt mede in het te weinig kritische beleid van Natuurmonumenten in de FBE's.

Hoe nu verder

Wij als De Faunabescherming moeten positief staan tegenover de intenties van Natuurmonumenten, namelijk dat zij de jacht in hun terreinen willen minderen en waar mogelijk beëindigen. Verder ben ik van mening dat wij ervoor moeten zorgen dat de kritische geluiden die Bart van Tooren namens Natuurmonumenten over het nut en de effectiviteit van de jacht heeft gezegd, een bredere verspreiding krijgen. In de eerste plaats binnen de organisatie van Natuurmonumenten zelf, want het lijkt er nu sterk op dat men op het hoofdkantoor in 's-Graveland anders denkt en handelt dan de medewerkers in de provincies. In de vergadering van de verenigingsraad van Natuurmonumenten van afgelopen november zijn de hoofdlijnen van het in het tijdschrift samengevatte faunabeleid besproken en goedgekeurd. Komende mei zal worden gepraat over verdere aanscherping van het beleid, met name wat betreft de uitwerking van het 'tenzij' in het nee, tenzij-standpunt over de jacht op dieren.

In het artikel wordt een belangrijk beleidsstandpunt naar voren gebracht, waarover voor iedereen binnen (en ook buiten) de vereniging, directie, leden, provinciale medewerkers volledige duidelijkheid zou moeten bestaan. Die duidelijkheid is er wat ons betreft op dit moment nog veel te weinig. Wij steunen Natuurmonumenten in haar streven om de jacht in haar terreinen (en erbuiten) verder terug te dringen, maar wij hebben onze twijfels bij enkele lopende kwesties (zoals over noodzaak en nut van de jacht op vossen in het moerassengebied van de Nieuwkoopse plassen) en zullen Natuurmonumenten kritisch blijven volgen bij haar activiteiten.

Waarom dit artikel?

Misschien is het goed te vermelden met welke bedoeling dit artikel hier tot stand is gekomen. Mijn eerste reactie op het stuk in het tijdschrift was: dit is goed, positief nieuws en dat moeten de lezers van Argus ook onder ogen krijgen. Vervolgens heb ik een ruime samenvatting van het artikel naar alle bestuursleden van De Faunabescherming gestuurd, met een paar vragen en een verzoek om reacties. Er ontspoon zich een interessante discussie: sommige mensen waren blij met de positieve toon van het bericht, maar andere bestuursleden waren vooral kritisch. Klopt het wel, wat er staat? Enkele negatieve ervaringen met jacht of jagen in gebieden van Natuurmonumenten in het al of niet recente verleden blijken hun sporen bij hen te hebben nagelaten. Zo zeer zelfs dat een paar mensen hun lidmaatschap van Natuurmonumenten heeft opgezegd.

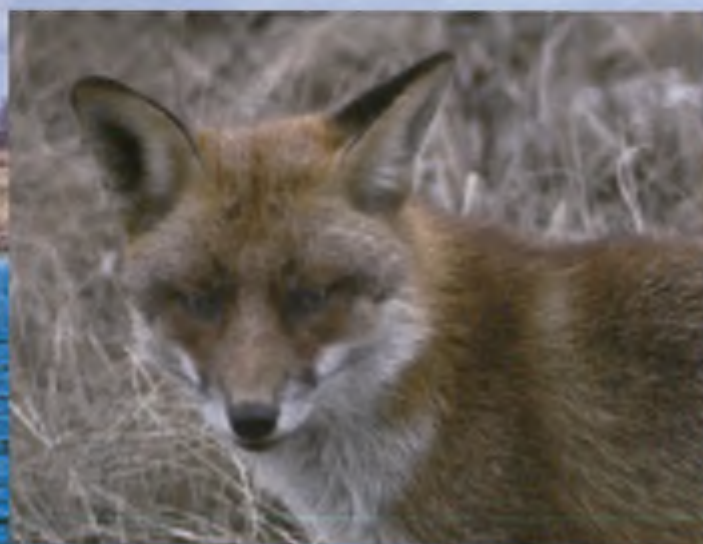
Het is niet mijn intentie geweest om Natuurmonumenten zwart te maken, of zelfs om Argus-lezers aan te sporen hun lidmaatschap van deze vereniging op te zeggen (ik ben zelf wel lid, en blijf dat voorlopig). Wel zou ik onze lezers willen aansporen om te doen wat in hun vermogen ligt om Natuurmonumenten nog verder de goede kant uit te duwen, en tegelijkertijd oren en ogen goed open te houden om te weten te komen of alle goede bedoelingen ook werkelijk in daden worden omgezet.

Wij hopen de lezers van Argus in één van de komende nummers te berichten over hun plannen om hun *nee, tenzij-beleid* aan te scherpen. Verder zijn wij benieuwd naar de uitkomsten van het onderzoek dat Natuurmonumenten zal laten verrichten naar het effect van het schieten van reeën op de verkeersveiligheid..

Ten slotte stellen wij het als bestuur van De Faunabescherming zeer op prijs wanneer u voorbeelden naar ons toezendt van zowel positief als verdacht faunabeheer in en rond de terreinen van Natuurmonumenten (en van andere terreinbeherende organisaties, zoals Staatsbosbeheer en de provinciale landschappen).

Vos

(foto: Arnoud v.d. Berg).

Terug bij af

De minister van LNV heeft begin februari het gewijzigde Besluit beheer en schadebestrijding gepubliceerd, dat per 1 april zal ingaan. Met dit besluit wil de minister regelen dat boeren schade aan landbouwgewassen mogen bestrijden door het verrichten van zogenaamde 'verboden handelingen', zoals het doden, verstoren of verontrusten van krachtens de Flora- en faunawet beschermde dieren. Op zich een verdedigbaar streven, als het werkelijk om schadebestrijding gaat. Maar is dat ook zo?

In dit Besluit beheer en schadebestrijding wordt uitwerking gegeven aan artikel 65 van de Flora- en faunawet. In dit artikel heeft de minister de mogelijkheid gecreëerd om alle grondgebruikers in het hele land toestemming te kunnen geven om verboden handelingen te verrichten ten aanzien van beschermde dieren. Een voorwaarde daarvoor is dat er sprake moet zijn van 'belangrijke schade' aan landbouwgewassen. Tevens moet er geen andere bevredigende oplossing voorhanden zijn. Wanneer dit artikel alleen wordt gebruikt om boeren toestemming te geven om beschermde dieren weg te jagen van hun gewassen is dat natuurlijk uitstekend en zijn wij de laatste die daarover klagen. Maar de minister misbruikt dit artikel om een aantal diersoorten, dat formeel als beschermd is aangewezen, als het ware vogelvrij te verklaren. Immers, met dit Besluit wordt aan alle grondgebruikers in Nederland toestemming gegeven om houtduiven, konijnen, zwarte kraaien, kauwen, vossen en Canadese ganzen op hun gronden te (laten)doden. Controle op het gebruik van deze toestemming is onmogelijk, aangezien iedere grondgebruiker deze toestemming heeft.

Dodenlijst

Direct na inwerkingtreding van de Flora- en faunawet heeft de minister konijn en houtduif al op deze 'dodenlijst' geplaatst. In 2004 werd deze lijst uitgebreid met zwarte kraai en kauw. En nu worden daar Canadese gans en vos aan toegevoegd. Op grond van de wet mogen diersoorten alleen op deze dodenlijst worden geplaatst wanneer er sprake is van 'veeluldig belangrijke schade in het hele land'. Voor geen van deze diersoorten is aan deze voorwaarde voldaan. De minister

heeft niet aangetoond dat de genoemde diersoorten in het hele land veeluldig belangrijke schade aanrichten en hij heeft niet aangetoond dat alternatieve maatregelen om schade te beperken onvoldoende effectief zijn. Sterker nog, alle gegevens die bekend zijn wijzen juist op het tegendeel. De minister heeft deze diersoorten in strijd met de wet toch aangewezen. De minister kan dat echter makkelijk doen, aangezien hij zich gesteund weet door een boeren- en jagersminded meerderheid in de Tweede Kamer.

Belangrijke schade

Bij de aanwijzing van konijn en houtduif gaf de minister nog toe dat er geen schadecijfers bekend zijn. Dat kwam doordat deze diersoorten onder het regime van de Jachtwet het hele jaar vrij bejaagbaar waren en er daarom in principe geen schadevergoedingen werden uitgekeerd. Op het moment dat de zwarte kraai en kauw aan de dodenlijst werden toegevoegd werd door de minister glashard beweerd dat zou zijn gebleken dat door deze beide vogelsoorten veeluldig belangrijke schade wordt aangericht in het hele land. Wanneer dat werkelijk zo zou zijn zou uit het jaarverslag van het Faunafonds moeten blijken dat in 2002 en 2003, dus nadat deze beide vogelsoorten volledig beschermd werden verklaard op grond van deze wet, in het hele land honderdduizenden euro's aan schade zou zijn uitgekeerd. Niets is minder waar. Uit het jaarverslag van het

Faunafonds blijkt dat in 2002 en 2003 voor zwarte kraaien respectievelijk €25.000,- en €91.000,- in het hele land is uitgekeerd en voor kauwen respectievelijk €10.000,- en €31.000,-.

Canadese gans

Hetzelfde verhaal geldt voor de Canadese gans. Ook over deze diersoort zegt de minister glashard dat zou zijn gebleken dat door deze vogelsoort in het hele land veeluldig belangrijke schade wordt aangericht. Maar uit het jaarverslag van het Faunafonds blijkt het in de jaren 2002, 2003 en 2004 slechts te gaan om respectievelijk €15.000,-, €11.000,- en €18.000,- in totaal. Met betrekking tot Canadese ganzen wil de minister deze diersoort het liefst laten uitroeien, maar helaas voor hem is deze diersoort op grond van de Vogelrichtlijn als beschermde inheemse diersoort aangewezen. Daarom neemt de minister maar gewoon zijn toevlucht tot misbruik van artikel 65.

Vos

De vos is een apart geval. Aangezien niet hard gemaakt kan worden dat vossen belangrijke schade aan vee veroorzaken wordt de achteruitgang van de weidevogelstand misbruikt om de vos vogelvrij te verklaren. Daarvoor wordt nu zelfs een wetswijziging voorbereid, zodat grondgebruikers straks ook mogen optreden tegen vossen wanneer er in hun ogen sprake is van 'schade aan fauna'. Allereerst is predatie per definitie nooit

Canadese gans
(foto: Rob Busser).

Jonge vos (foto: Arnaud van den Berg).

schade. Predatie is een natuurlijk gegeven dat altijd en overal optreedt. Potentiële prooidieren zijn volledig aangepast om verliezen door predatie te compenseren. En dat geldt uiteraard ook voor weidevogels die al tienduizenden jaren te maken hebben met predatie. Het is natuurlijk een feit dat het buitengewoon slecht gaat met de weidevogels in ons land. Dat komt door de landbouw. De minister geeft toe dat dit de belangrijkste oorzaak is voor de achteruitgang van de weidevogels. Maar hij wil de boerenstand uiteraard op geen enkele manier raken en komt hen liever tegemoet door de vos, die door hen wordt gehaat, vogelvrij te verklaren.

Dat predatie door vossen niets met de achteruitgang van weidevogels te maken heeft en dat het afschieten van zoveel mogelijk vossen ook niets bijdraagt aan het behoud van weidevogels blijkt uit het feit dat vóór invoering van de Flora- en faunawet de achteruitgang van de weidevogels al jaren gaande was.

Jachtmiddelen

Aangezien wij niets van de huidige Tweede Kamer hoeven te verwachten, zal het Besluit ongetwijfeld per 1 april ongewijzigd inwerking treden. Dat houdt in dat met behulp van geweer (konijn, houtduif, kraai, kauw, Canadese gans, vos), hond (konijn, vos), jachtvogels (konijn, houtduif, kraai, kauw), fret en buidel (konijn), kastval (kraai, kauw, vos) kraaienvangkooi (kraai, kauw), lokvogels (kraai, kauw) en, mits de betreffende provincie daarvoor toestemming heeft gegeven, kunstlicht (vos) deze diersoorten mogen worden gevangen en gedood. De grondgebruiker hoeft niet eens meer te

bewijzen dat er sprake is van belangrijke schade, aangezien de minister met het plaatsen op de dodenlijst al heeft gezegd dat door de genoemde diersoorten belangrijke schade wordt veroorzaakt. Ook hoeft een boer geen alternatieven meer in te zetten voordat hij tot afschot overgaat, want de minister beweert in dit Besluit dat geen enkel diervriendelijk middel om dieren te verjagen of te weren effectief is.

Rodenator

De minister is ook de kleine knagers niet vergeten. Zo heeft hij speciaal voor de bestrijding van woelratten een nieuw middel in het Besluit opgenomen, de zogenaamde rodenator. *'Bij dit apparaat wordt met behulp van een lans een explosief mengsel van zuurstof en propaan gas in de gangen die woelratten hebben gemaakt, gespoten. Na tien seconden wordt het mengsel tot ontploffing gebracht. Door het drukverschil krijgen de woelratten inwendige bloedingen en zijn nagenoeg direct dood. Met één injectie kan een cirkel met een straal van tien meter worden bewerkt'*, aldus de toelichting bij het Besluit. De minister voegt daar nog aan toe dat dit middel alleen mag worden gebruikt ter bestrijding van schade door woelratten. Alsof een grondgebruiker het verschil zou kennen tussen exemplaren behorende tot de familie van de woelmuizen, de ware muizen en de spitsmuizen. Bovendien is het middel zelf natuurlijk niet selectief. Hierdoor zullen ongetwijfeld ook andere dieren dan woelratten sneuvelen, die zich binnen de

Onder: bosmuis.

Rechts: veldmuis (foto's: Pieter Eibers).

straal van tien meter bevinden, zoals rosse woelmuizen, aardmuizen, bosmuizen, mollen en bosspitsmuizen.

Muizen

Afgezien van het voorgaande heeft de minister de bosmuis en de veldmuis samen met de mol in het kader van artikel 75 op een andere lijst geplaatst. Dat houdt in dat deze diersoorten door iedereen, dus niet alleen grondgebruikers, mogen worden gedood. Voordeel van deze lijst is, aldus de minister, dat deze dieren dan niet alleen mogen worden gedood vanwege schade, maar ook gewoon omdat de persoon in kwestie daar zin in heeft! Dat de ongelimiteerde bestrijding van dit soorten muizen wel eens heel verstrekkende gevolgen kan hebben vindt de minister kennelijk niet van belang. Met geen woord wordt er door hem op gewezen dat muizensoorten een belangrijke voedselbron vormen voor tal van diersoorten, waaronder marterachtigen, roofvogels en uilen. Wellicht ziet de minister dit juist als een gunstige bijkomstigheid van zijn Besluit. Veel jagers en boeren hebben namelijk een hekel aan dit soort roofdieren, maar voor marterachtigen en roofvogels worden uiteraard geen afschotonthefingen verleend. Door deze dieren nu op de bovenstaande manier van hun voornaamste voedselbron te beroven bereiken ze natuurlijk ook hun doel, te weten verlagings van de stand van marterachtigen en roofvogels! Wie durft de Flora- en faunawet óóit nog een beschermingswet te noemen?

Pauline de Jong

De houtsnip als stadsvogel

Houtsnippen (*Scolopax rusticola*) behoren tot de moeilijkst te inventariseren broedvogels van Nederland. In maart zijn de eerste ‘bolderende’ mannetjes te horen. Op boomtopniveau vliegt zo’n mannetje, kwor-orr-orr-psit roepend, per avond over tientallen hectares. Nadat hij een vrouwtje gevonden heeft, trekt hij daarmee een dag of tien op. Pas wanneer zij op de eieren zit, hervat hij zijn baltsgedrag. Door dat nachtelijke en over grote oppervlaktes uitgevoerde bolderen is het lastig om de territoria van de houtsnippen vast te stellen. De vogels broeden in Nederland voornamelijk in grotere boscomplexen met veel open plekken. Kleine of geïsoleerd liggende bossen zijn niet geschikt.

De houtsnip was vroeger bij de jagers zeer geliefd. In het najaar werden vooral trekkende exemplaren geschoten die afkomstig waren uit het Noorden en Oosten van Europa. Door hun onregelmatige vlucht waren ze heel moeilijk te raken. Als grote bijzonderheid gold het om twee houtsnippen met één schot te doden (een ‘doublet’). In gebraden staat gaven deze vogels nog meer voldoening. Ik las ergens dat vooral de op een speciale manier bereide ingewanden op een stukje toast ‘de meest verfijnde tong zullen strelen’.

De jacht op houtsnippen en het consumeren van deze vogels is - althans in Nederland - gelukkig verleden tijd, maar dat wil niet zeggen dat in de wintermaanden doortrekkende exemplaren geen gevaar lopen. Lees daarover in het volgende verhaal over houtsnippen die in Delft en omgeving zijn gestrand, een bijdrage die wij ontvingen van Caroline Elfferich.

Vogelopvang

Jaarlijks wordt er van oktober tot april een klein aantal houtsnippen naar de Vogel en Egelopvang Delft gebracht. In het vrije veld krijg je niet zo gemakkelijk een houtsnip te zien, want het zijn schuwe bosvogels die er een nachtelijke levenswijze op na houden. Een korte omschrijving van de vogel lijkt me daarom wel op zijn plaats.

Houtsnippen zijn bruine vogels ter grootte van een stadsduif, maar met een dikker lijf en een lange rechte snavel zoals een grutto. Het bruine verenkleed is zeer fraai getekend en biedt een uitstekende camouflage als de vogel zich tussen het dorre blad op de bosbodem bevindt. Dat is ook de plek waar houtsnippen zich overdag meestal ophouden. De grote, zwarte ogen van een houtsnip puilen een beetje uit de kop en hebben een dusdanige positie dat de vogel een gezichtsveld van driehonderdzestig

graden heeft. Zodoende kan de hele omgeving in de gaten worden gehouden zonder de kop te draaien. Roerloos laat een houtsnip het gevaar naderen om pas op het laatste nippertje weg te vliegen.

Wat mij altijd opvalt bij het dwangvoederen in de opvang is de buigzame punt van de ondersnavel. Dat klinkt misschien niet vreemd, maar omdat de meeste vogelsoorten een starre snavel hebben vind ik het toch een gek gezicht. De gevoelige, bewegelijke snavelpunt van de houtsnip komt uitstekend van pas om regenwormen en insecten te vangen in de dikke strooisellaag van de bosbodem. Als verdedigingsmiddel is zo'n snavel minder geschikt...

Trek- en standvogel

In de periode van 2001 tot en met 2004 zijn er jaarlijks tussen de acht en vierentwintig houtsnippen bij de opvang aangeleverd. De eerste houtsnippen komen in oktober binnen, maar ongeveer de helft van de vogels wordt gebracht in de maand november. Dat valt samen met het hoogtepunt van de najaarstrek. De vogels die over ons land trekken komen voornamelijk uit Scandinavië en ze trekken in een breed front over ons land. Daarom kun je houtsnippen tijdens de trektijd op

de gekste plekken tegenkomen, zoals midden in de bebouwde kom of in stadsparken. De vogels die in de opvang worden gebracht komen onder andere uit Delft, Den Hoorn, Rotterdam, Voorburg, Delfgauw, Pijnacker en Wassenaar.

Buiten de trektijd, dus van maart tot september, zijn er ook houtsnippen in Nederland te vinden. Het gaat dan om vogels die in ons land broeden. In 2000 werd het aantal broedparen geschat op 2000 à 3000 in heel Nederland. Houtsnippen broeden in open bossen met een goed ontwikkelde kruid en struiklaag, vooral op de Veluwe, in Noord-Brabant en in de duinen. Onze broedvogels trekken in de herfst naar Frankrijk en Spanje.

Slachtoffers

De houtsnippen die in de opvang belanden zijn altijd volwassen vogels en vrijwel zonder uitzondering zijn ze tijdens de trek tegen een raam gevlogen. Houtsnippen trekken 's nachts. Met hun zware lijf en relatief kleine vleugels vliegen ze hard en in een rechte lijn. Omdat ze niet zo hoog boven de grond vliegen, liggen aanvaringen met gebouwen voor de hand.

De klap tegen een raam komt meestal hard aan en de houtsnippen zijn er daarom vaak slecht aan toe als ze in de opvang binnenkomen. In veel gevallen verkeren ze in shock toestand en hebben ze ernstig letsel aan de kop of de nek. Soms is de snavel gebroken, een enkele keer een vleugel. Het kan ook gebeuren dat een versuft raamslachtoffer door een kat wordt gepakt, zodat er kattenbeten worden toegevoegd aan de verwondingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat bijna de helft van de aangeleverde houtsnippen binnen enkele dagen overlijdt. In sommige gevallen is het letsel van dusdanige aard dat de asielhoudster tot euthanasie besluit, maar meestal bieden we de vogels een rustige, veilige plek om bij te komen. Als medewerkers van de opvang kunnen we vaak niet veel meer doen dan hopen dat zo'n prachtige, geheimzinnige vogel uit zichzelf herstelt.

Slechts zelden verblijft een houtsnip langer dan een week in de opvang. Omdat de schuwe houtsnippen in gevangenschap vaak zelf niet eten moeten ze bij een langduriger verblijf worden gedwangvoederd. Dat is geen gemakkelijke opgave en het moet met de grootste voorzichtigheid worden uitgevoerd.

Jan Bouterse

Tijdens de trek kun je houtsnippen zelfs midden in de bebouwde kom in stadsparken aantreffen (foto: Arnoud v.d. Berg).

Mensen en dieren in het verleden

Onder de titel 'Mensen en dieren in het verleden' heeft de Vereniging voor Ecologische Geschiedenis haar Jaarboek voor de Ecologische Geschiedenis 2004 gepubliceerd. Het jaarboek van deze gecombineerde Nederlands-Belgische Vereniging kwam uit aan het einde van 2005 en trok onze aandacht door een recensie in NRC-Handelsblad. In Argus willen we graag twee van de zes in het jaarboek opgenomen artikelen bespreken omdat wij denken dat deze voor onze lezers ook erg interessant zijn. Om een goede indruk te krijgen van de inhoud van de artikelen moeten we er wat uitgebreid op ingaan. De bespreking is daarom gesplitst in twee deel-artikelen. In het eerste deel bespreken we het artikel van Anton Ervynck en Wim van der Neer over de overexploitatie van in het wild levende dieren in Vlaanderen onder de titel 'De overexploitatie van dierlijke producten in de vrije natuur: archeologische indicatoren voor historische fenomenen'. In de volgende Argus bespreken we een artikel over de Nederlandse Wetgeving inzake inheemse, wilde dieren tussen 1860 en 1995.

Predator, prooi en de rol van de mens

In de natuur is het zo dat de stand van de roofdieren (predatoren) zich met een kleinere of grotere vertraging aanpast aan dat van de prooidieren. Een goed muizenjaar zorgt ervoor dat er veel jonge uilen het nest verlaten, zodat er een jaar later veel uilen rondvliegen. De toename van predatoren zorgt er - mede - voor dat de muizenstand instort, waarmee het broedsucces van de uilen in het seizoen erna weer sterk afneemt. In het artikel wordt een andere predator-prooidiercyclus in een grafiek aangegeven, namelijk die van de sneeuwhaas en de Canadese lynx. Het voorbeeld doet er overigens niet zoveel toe. Waar de auteurs naartoe werken is dat waar de mens als predator optreedt, de cyclus wordt verstoord. De mens heeft namelijk het vermogen om andere soorten compleet uit te roeien. Voorbeelden daarvan kun je ook bij ons vinden: in de Lage Landen worden beenderen van de bruine beer gevonden bij opgravingen van prehistorische sites, ook in Romeinse en Middeleeuwse vindplaatsen, maar nooit jonger dan de twaalfde eeuw. Resten van

oeros zijn al schaars op Romeinse vindplaatsen, maar ontbreken geheel in de Middeleeuwen in Vlaamse streken. Na de Middeleeuwen ontbreken ook alle sporen van everzwijn en edelhert. Interessant is dat bij de bewerking van hertengeweien (hertshoorn) men in de vierde en vijfde eeuw vrijwel uitsluitend gebruik maakte van afgeworpen geweien, terwijl voor latere voorwerpen uit hertshoornproducten. uit de zevende en achtste eeuw, steeds geweien van gedode dieren zijn gebruikt. Na een korte opleving verdween de kunstnijverheid van de hertshoornbewerking volledig. Been en ivoor namen vanaf de vroege Middeleeuwen de plaats van het hertengewei over.

Dieren uit het wild of geteeld

De meest opvallende verschuivingen in de exploitatie van dieren zien we bij de visserij. Tot aan de tiende eeuw was er in Vlaanderen tussen de kust en het binnenland geen handel in zeevis. Vanaf het begin van de tiende eeuw werd zeevis juist wel een heel belangrijk product, terwijl de consumptie van zoetwatervis zeer laag lag. Dat wijst op grootschalige achteruitgang van de stand van de zoetwatervissen. Waarschijnlijk kwam dat door overbevissing, maar ook plaatselijke vervuiling kan een rol hebben gespeeld. Een soort als de paling, die relatief ongevoelig is voor watervervuiling, wordt in de laatmiddeleeuwse context nog veel aangetroffen. In de late Middeleeuwen zien we dat de karpers op het menu verschijnt. Deze vis werd gekweekt en dat kunnen we zien als een reactie op het verdwijnen van de wilde zoetwatervissen als voedselbron. Een vergelijkbare verschuiving zien we bij de vogels. Van de elfde tot de vijftiende eeuw werden zwanen, kraanvogels en reigers door kasteelbewoners geconsumeerd. Maar deze met 'status' beladen vogels worden op een gegeven moment geheel vervangen door kalkoenen, dat wil zeggen vogels die gefokt werden en waarschijnlijk ook smakelijker waren. Terug naar de vissen. Archeologisch onderzoek in Vlaanderen heeft aangetoond dat vanaf de 10e eeuw voornamelijk platvissen uit de kustwateren van de Noordzee werden gevangen. Maar al vrij snel duiken er grote exemplaren

van schelvis en kabeljauw op, soorten die op de volle zee worden gevangen. Vanaf de vijftiende eeuw zien we soorten uit de koude, meer noordelijke wateren als tarbot, leng en koolvis. Deze verschuivingen zouden waarschijnlijk niet of niet zo snel zijn opgetreden wanneer dichterbij huis de visstand op peil was gebleven. Dus zelfs in de Middeleeuwen moet er, in elk geval in de kustwateren, al sprake van overbevissing op de Noordzee zijn geweest!

Otolieten

Interessant is nog de volgende waarneming: de groeisnelheid van vissen kan worden bepaald aan de hand van otolieten, botachtige structuren in het evenwichtsorgaan. Deze blijven doorgroeien tijdens het leven van de vis en vertonen op doorsnede ook een soort jaarringen. De afstanden tussen deze ringen zijn een maat voor de groeisnelheid van de vissen.

Deze otolieten zijn onderzocht en dan blijkt dat kabeljauwen uit de late Middeleeuwen langzamer zijn gegroeid dan exemplaren uit de achttiende eeuw, terwijl recent gevangen kabeljauwen het snelst groeien. Dat is niet te verklaren door klimaatwisselingen maar wel door overbevissing: alleen de snelst groeiende vissen hebben nog de kans geslachtsrijp te worden en zich voort te planten.

Conclusie

Het artikel over de exploitatie van dierlijke producten in de vrije natuur is leerzaam en het is aantrekkelijk om aan de hand van de bevindingen adviezen te geven of toekomstvoorspellingen te doen. Bijvoorbeeld dat over niet al te lange tijd niet alleen verschillende vissoorten, maar ook wild zoals edelhert en ree nog uitsluitend uit kwekerijen of fokkerijen afkomstig zal zijn.

De auteurs houden zich overigens verre van dit soort uitspraken. Zij wijden zich in hun slotconclusie vooral aan de beperkingen waarmee het archeologisch onderzoek naar dierenresten te maken heeft. Ze eindigen met de opmerking dat de geschiedenis van overgeëxploiteerde dieren wellicht nog grotendeels geschreven moet worden.

Redactie

Jaarboek voor de Ecologische Geschiedenis 2004.

Themaredactie: Henny van der Windt & Henk van Zon.

Verspreiding in Nederland: Uitgeverij Kostverloren,
Hilversum (www.verloren.nl).

Verspreiding in België: J. Story-Scientia bvba

Wetenschappelijke Boekhandel, Gent (www.story.be).

ISBN 90 382 0804 9 Prijs: €14,90.

Jachtsprokkels

Rien Poortvliet laat in zijn boek 'Alleen voor jagers' duidelijk merken hoe vervelend het voor een jager is om op een hoogzit te moeten wachten op iets om te schieten. En als het dan ook nog een 'miezerig geweitje heeft...'

Opeens was hij daar! Al zeven keer had ik uren op de hoogzit gezeten en behalve één vlaamsche gaai nóóit iets gezien. Om niet helemaal te verchagrijnen had ik, wat ik nog nooit gedaan had, een boek mee naar boven genomen. (Tot m'n verontschuldiging mag ik er misschien bij vertellen dat het een jachtboek was. Het was verrékte koud en vroeg!) Daar was-t-ie dan! Rustig en onhoorbaar sloop-t-ie langs het wrakke laddertje het holle dennenvak in. Ik had 'm nooit eerder gezien maar het was duidelijk dat het een oude doerak was met een miezerig geweitje.

Heel voorzichtig draaide ik me om op het rottige hoogzitje om 'm te zoeken.

Hij was nog vlakbij. Zachtjes haalde ik de Safe om... en met een verschrikkelijke herrie donderde mijn boek naar beneden... kletste op een trede en kraakte in de dorre eikentakken. Tja...en daar had je het dan... buh, buh met gróte sprongen... Aan het einde van het vak, scherp afgetekend tegen de lichte achtergrond keek de bok nog even om naar het piep-geluidje... je kunt nooit weten.. BENS

Marianne Thieme

Weidevogelbescherming

Op veel plaatsen in het land en in diverse kranten en tijdschriften wordt gesproken over afname van het aantal broedende weidevogels, over de oorzaken daarvan en over de mogelijke maatregelen om die afname te stoppen.

Zo ook in Amsterdam-Noord. Onder de bevoegdheid van het stadsdeel Amsterdam-Noord valt Waterland, het open en vrijwel ongeschonden polderlandschap ten noorden van de stad tussen de dorpen Landsmeer, Ipendam, Monnickendam en Durgerdam. Door middel van bestemmingsplannen en subsidieregelingen kan het stadsdeel dat landschap beïnvloeden, handhaven of juist ontwikkelen.

Tot dusver heeft Amsterdam-Noord steeds gekozen voor handhaving van het open karakter, zonder nieuwbouwwijken, industrie en nieuwe autowegen, maar met boerenbedrijven, fietspaden en stille recreatie. Daarbij rijst zo nu en dan de zorg over de weidevogelpopulaties. Zolang het grote rapport van Alterra, Sovon en Wageningen nog niet gereed is, is niet met zekerheid te zeggen of die zorg landelijk terecht is of wordt overdreven. Maar aanwijzingen zijn er in sterke mate dat in Waterland de populaties teruglopen. Men kan zich afvragen of dat erg is. Dierpopulaties

kunnen over de jaren grote schommelingen vertonen, zonder dat dat tot uitsterven van de soort leidt. Over het algemeen moet men die schommelingen maar accepteren. De ene soort neemt toe, de andere neemt af. Maar de zorg is begrijpelijk en op zich niet verkeerd. Stadsdeel Amsterdam-Noord belegde daarom een 'grote Grutto conferentie' op 7 december 2005 om burgers en belanghebbende organisaties in de gelegenheid te stellen met opmerkingen en suggesties te komen, voor het te voeren beleid en trok daar, na lang aarzelen, €11.000,- voor uit. Die middag verzamelden zich een kleine honderd personen in de vergaderzaal van het stadsdeel.

Deskundigen-forum

Ook het onvermijdelijke forum van deskundigen was aanwezig, met daarin vertegenwoordigers van o.m. de provincie Noord-Holland, Nationale Landschap Laag Holland (in oprichting), Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland (de boerenorganisatie), Sovon en Alterra alsmede natuurfotograaf Danny Ellinger en weidevogelexpert Ton Pieters van Staatsbosbeheer. Discussieleider Eisse Kolk van bureau Agora Europa had een originele manier om dit forum in de hand te houden: hij hield de microfoon stevig vast, liep

beurtelings naar de heren toe en stelde hen enkele pregnante vragen, zonder dat zij in uitvoerige betogen de hele bijeenkomst konden domineren. Daarna was het woord aan de zaal.

Men verdeelde zich in kleine discussiegroepen en moest daar stellingen formuleren die later plenair in stemming werden gebracht door het plakken van groene (voor) of rode (tegen) plakkaartjes op de opgehangen stellingen.

Predatie-arm

Wat viel mij op in die meningspeiling? In overgrote meerderheid koos men voor handhaving van het open boerenland zonder stadsuitbreiding, met beperkte mogelijkheid voor rustige recreatie en met financiële steun voor boeren die dier- en milieuvriendelijk beheer voeren. Ook de rol van predatoren kwam aan de orde en de mogelijkheid om deze te bestrijden door intensief afschot maar niemand pleitte daarvoor of formuleerde een stelling in die zin. Predatie is een natuurverschijnsel, het hoort erbij aldus de inleiders en de zaal.

Wel werd de mogelijkheid genoemd om op indirecte wijze predatoren uit de weilanden te houden: geen bomensingels, houtwallen of bosstroken langs de wegen en paden, via welke vossen, marterachtigen en katten het gebied kunnen

in Waterland

betreden, maar een zo open mogelijk landschap. Daar houden deze dieren niet van. Ook geen solitaire of monumentale bomen handhaven, waar kraaien kunnen nestelen. Indirecte maatregelen dus via ruimtelijke ordening en bestemmingsplan. De aangenomen stelling luidde tenslotte: 'we streven naar een open, predatiearm veenweidelandschap zonder daarvoor op dieren te jagen'.

Agrarisch natuurbeheer

Over het agrarisch natuurbeheer (of met andere woorden: natuurvriendelijke landbouw) bleek het volgende. Krachtens landelijke regelingen kunnen boeren-bedrijven een tegemoetkoming ontvangen voor elk nest met eieren en jongen van beschermde weidevogels op hun land. Ze maken daar op ruime schaal gebruik van. Elke euro is welkom in deze tijd van zware Europese en economische concurrentie. Door het plaatsen van stokken of nestbeschermers, al of niet door vrijwilligers, worden de nesten gemarkeerd om ze te beschermen tegen verstoring en worden de financiële claims ondersteund. Maar er bleek ook een nadeel te zijn: slimme vossen hebben al gauw in de gaten wat die stokken betekenen: hap hap. Ook een andere, nog veel bedreigender tekortkoming werd geconstateerd. Na het

uitkomen van de nesten worden alle gras- en weilanden gemaaid met daarin de loopvlugge maar nog niet vliegvlugge jongen. Vele van hen sneuvelen, dood of gewond. Slimme meeuwen en reigers hebben dat in de gaten: ze vliegen in zwermen achter de maaimachines aan en verorberen de slachtoffers. Na enkele dagen is het groene weidelandschap veranderd in een mozaïk van kale gele, bruine zwarte en grijze velden, waar de oude vogels in groepjes treurig bijeenstaan maar de jongen verdwenen zijn. Weer een broedseizoen zonder nakomelingen... Natuurfotograaf Ellinger liet er trieste foto's van zien die ook al eerder zijn gepubliceerd (onder andere in het tijdschrift Grasduinen en in het vakblad

Natuur Bos Landschap van oktober 2004). Er is een uitbreiding van de financiële agrarische regeling nodig. Boeren die pas eind juni of begin juli maaien en daardoor schade lijden moeten daarvoor een financiële tegemoetkoming kunnen krijgen. Mogelijk kan het stadsdeel hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld door tijdelijke aanvulling op de landelijke regeling voor nest-subsidies, zolang die regeling nog niet is aangepast. Eén van de aangenomen stellingen drong daarop aan.

Alle stellingen en aanbevelingen gaan naar het stadsdeel dat er hopelijk wat mee doet.

A.J. Cnoop Koopmans

Foto's Waterland: Rob Busser.

Foto grutto (m): Norman van Swelm.

Jachthutten.nl

De jachthut op foto 1 was de aanleiding om met een jachthutten.nl van De Faunabescherming te starten. Deze hut staat zo stiekum in het bos nabij Halte Assel, gemeente Apeldoorn, in de buurt van de spoorlijn Apeldoorn-Amersfoort. Al veel journalisten en andere belangstellenden heb ik hier mee naar toe genomen. Het is misschien wel de meest gefilmde en gefotografeerde jachthut van ons land geworden!

In de loop der jaren poogden lieden deze hut om te halen of in brand te steken (foto 2). Zaag- en brandsporen waren duidelijk te zien, zowel aan de poten als bij de hut zelf. Dit maakte deze hut ook steeds interessanter voor de media, want je kon zien dat hier verzet was.

Rond de feestdagen, eind vorig jaar, moest de hut er toch aan geloven (foto 3). Met klem wijzen we erop dat dit geen actie van De Faunabescherming is geweest. Ons doel is niet het vernielen of beschadigen van andermans eigendommen. Waar het ons om gaat is dat dit soort objecten op een verantwoorde manier worden verwijderd. Immers het grootste deel van deze bouwwerken is illegaal geplaatst en ontsiert bovendien de omgeving waarin ze staan.

Op onze site www.jachthutten.nl zullen we aandacht blijven vragen voor deze jachthutten en hoogzitten met de bedoeling ze allemaal legaal weg te laten halen.

1

2

3

